

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสถานศึกษาได้ให้ความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาโดยเน้นถึงการบริหารและการจัดการให้มีคุณภาพเพื่อพัฒนาตนเองให้ตรงตามสภาพของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและให้มีความสอดคล้องตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพนั้นจำเป็นต้องมีการดำเนินงานให้ครบถ้วนและมีความสมบูรณ์ตามหลักการบริหารงาน โดยมีขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญ ได้แก่ การประเมินผล ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า สถานศึกษายังมีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินผลที่ไม่ชัดเจนและไม่ได้นำผลการประเมินไปใช้เท่าที่ควร ด้วยเหตุนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาจึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญกับการประเมินผล โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การประเมินคุณภาพภายนอกซึ่งจะช่วยให้สถานศึกษาเห็นถึงความสำคัญของการประเมินในการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อให้มีการพัฒนาตนเองสู่เกณฑ์มาตรฐานได้อย่างต่อเนื่อง

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการสำคัญในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน ซึ่งในหมวด 6 มาตรา 49 ได้กำหนดให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) โดยเมื่อวันที่ 27 ตุลาคม ปี พ.ศ. 2543 ได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) เรียกโดยย่อว่า สมศ. และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 117 ตอนที่ 99 ก เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2543 โดยวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง เพื่อทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพและทำการประเมินผลการจัดการศึกษา และให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2548) นอกจากนี้แล้ว สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) หรือ สมศ. ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยให้หน่วยงาน ชุมชนและสังคมมีความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพ อันก่อให้เกิดหลักประกันแก่ผู้เรียนและสังคมให้เกิดมั่นใจว่าจะได้รับการบริการจากสถานศึกษาอย่างมีคุณภาพตรงตามมาตรฐานทางการศึกษาที่กำหนดไว้และมีประสิทธิภาพสูงสุด และยังสามารถช่วยให้สถานศึกษามีการพัฒนากระบวนการประกันคุณภาพภายในได้มากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า การประกันคุณภาพภายในถือเป็นหัวใจของการประเมินคุณภาพภายนอก ซึ่งหากมีการละเลยและไม่ใส่ใจก็จะส่งผลกระทบต่อการศึกษาไทยให้ไม่ถึงจุดหมายปลายทางตามที่คาดหวังไว้ในการปฏิรูปการศึกษาได้ ดังนั้นจึงควรศึกษาลักษณะของระบบการประกันคุณภาพภายในที่ดี ซึ่งมีลักษณะสำคัญ คือ 1) ระบบการทำงานด้านการประกันคุณภาพต้องเป็นระบบและผสมผสานกับการปฏิบัติงานตามปกติ 2) กระบวนการทำงานด้านการประกัน

คุณภาพต้องมีความต่อเนื่อง 3) ในการประเมินภายในเป็นการประเมินตามสภาพจริงเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ การสอน และการบริหารจัดการที่ดี และ 4) มีการจัดการเรียนการสอน และบริหารจัดการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จากที่กล่าวมาเห็นได้ชัดเจนว่า ในการประเมินคุณภาพถือเป็นพื้นฐานในการพัฒนา โดยการประเมินเป็นการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับเกณฑ์หรือความคาดหวังที่กำหนดไว้ ซึ่งผลการประเมินทำให้ผู้ปฏิบัติงานทราบว่าในการดำเนินงานควรมีการปรับปรุงแก้ไขในลักษณะ หรือทิศทางใด ไม่ว่าในการปฏิบัติงานจริงที่ผ่านมาจะทำได้สำเร็จหรือไม่เป็นไปตามที่คาดหวังไว้ การประเมินถือเป็นพื้นฐานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานขององค์กรให้มีคุณภาพดีขึ้น โดยที่ผู้ประเมินสามารถใช้ผลจากการประเมินเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนางานให้ไปสู่สภาพที่ดีกว่า (จรัส นองมาก, 2544)

ในปัจจุบันสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการที่ได้รับการประเมินและได้รับการรับรองแล้วในรอบแรก จำนวน 30,010 โรงเรียน (ข้อมูล ณ วันที่ 14 มีนาคม 2548) โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์กรมหาชน) ได้เสนอผลการประเมินต่อต้านสังกัดสถานศึกษาและสาธารณชนให้ทราบผลการประเมินทั้งในด้านจุดเด่นและจุดที่ควรพัฒนา เพื่อเป็นการแก้ไขในสิ่งที่ควรพัฒนาและปรับปรุงให้สถานศึกษามีคุณภาพตามมาตรฐาน ซึ่งเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินภายนอกสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบ่งเป็น 3 ด้าน คือ มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานด้านครูและมาตรฐานด้านผู้บริหาร โดยได้มีการกำหนดขั้นตอนสำคัญของการประเมินคุณภาพภายนอก คือ การให้ข้อเสนอแนะแก่สถานศึกษาในการพัฒนาตนเอง ซึ่งผู้ประเมินภายนอกควรให้ข้อเสนอแนะ ทิศทางการพัฒนาและเงื่อนไขของความสำเร็จให้อยู่บนฐานสภาพความเป็นจริงและศักยภาพของสถานศึกษาแต่ละแห่ง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาให้สามารถนำข้อเสนอแนะที่ได้ไปปรับใช้ได้ทันที ซึ่งทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน การบริหาร และการเสริมสร้างการเรียนรู้ (สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา, 2546ก) ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2545 ในหมวด 6 มาตรา 48 ได้กล่าวไว้ว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรับรองการประกันคุณภาพภายนอก” และมาตรา 49 ที่ว่า “...ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษาอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปี ตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน” (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545: 28) ทำให้สถานศึกษาที่ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบแรกจะต้องทำการประกันคุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในการทำประกันคุณภาพภายใน

สถานศึกษาจำเป็นที่จะต้องใช้ผลการประเมินภายนอกเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

สำหรับการใช้ผลการประเมิน (evaluation utilization) ได้มีนักการศึกษาหลายท่านได้นิยามความหมายไว้ว่า การใช้ผลการประเมิน เป็นการนำข้อค้นพบหรือสารสนเทศที่ได้จากการประเมินมาก่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานในโครงการหรือนโยบายการดำเนินงานเพื่อช่วยในการปรับปรุง พัฒนาการดำเนินการหรือตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการ (Scriven, 1981; Weiss, 1972; Leviton and Hughes, 1981; Patton, 1986)

ดังนั้นสรุปได้ว่า การใช้ผลการประเมิน หมายถึง การนำข้อค้นพบหรือผลที่ได้จากการประเมินโดยหน่วยงานหรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับการประเมินและได้รับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มาปรับปรุง เปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติงานหรือนโยบายการทำงานเพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา โดยผู้วิจัยได้ทำการสรุปรูปแบบการใช้ผลการประเมินตามแนวคิดของศิริชัย กาญจนวาสี (2545) โดยแบ่งรูปแบบการใช้ผลการประเมิน 2 ด้าน คือ การใช้ในเชิงความคิดและการใช้ในเชิงปฏิบัติการ

การใช้เชิงความคิด (Conceptual use) หมายถึง ผลการประเมินให้ข้อมูลข่าวสาร ให้แสงสว่างทางปัญญาที่มีอิทธิพลต่อความคิดของผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง แต่ไม่ได้นำมาสู่การตัดสินใจโดยตรงต่อแผนงาน/โครงการ/งาน โดยผลการประเมินสามารถทำให้เกิดผลในเชิงความคิด สร้างความคิดใหม่ ดังนั้นการใช้ผลการประเมินเชิงความคิดจึงเป็นการใช้ในขั้นแรกที่อาจนำไปสู่การใช้ในขั้นต่อไป นั่นคือ การใช้ในเชิงปฏิบัติการ

ส่วนการใช้ผลการประเมินในเชิงปฏิบัติการ หมายถึง การใช้อย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถสังเกตได้ ซึ่งเป็นปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นโดยตรงทันทีที่ทราบผลการประเมิน โดยหลักฐานที่แสดงถึงการใช้ผลการประเมินในลักษณะนี้สามารถสังเกตได้จากรายงานผลการตัดสินใจ และการสั่งการให้ดำเนินการอันเป็นผลมาจากการประเมิน ซึ่งสามารถแบ่งรูปแบบการใช้ผลการประเมิน 3 รูปแบบ ดังนี้ 1) การใช้ในเชิงตรวจสอบยืนยัน (Legitimate use) เป็นการใช้ผลการประเมินเพื่อเป็นเหตุผลสนับสนุน หรือยืนยันแนวทางการตัดสินใจที่ได้กระทำไว้ก่อนหน้านี้ ผลการประเมินที่ได้เป็นการสืบค้น เพื่อนำผลมาใช้อืนยันผลการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้วางนโยบาย 2) การใช้ในเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic use) เป็นการใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องช่วยในการติดตาม กำกับ หรือควบคุมการประเมิน เพื่อแสดงว่าการประเมินได้ดำเนินไปตามแนวทางและระเบียบขั้นตอนที่เหมาะสม การใช้ลักษณะนี้จึงไม่ได้สนใจการนำผลไปใช้ปฏิบัติโดยตรง เป็นการใช้ในการควบคุมคุณภาพของการประเมิน จึงอาจไม่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการดำเนินแผนงาน/โครงการ/งาน และ 3) การใช้ในเชิงปฏิบัติ (Instrumental use) การใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องมือช่วยในการลงมือ

ปฏิบัติ ดำเนินงาน ซึ่งเป็นไปได้หลายลักษณะ โดยการใช้ลักษณะนี้จึงอาจส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงปรัชญา วิสัยทัศน์องค์กร โครงสร้างองค์กร หลักการ/ทฤษฎีของโครงการ ทรัพยากร การดำเนินงานและอนาคตของแผนงาน/โครงการ/งาน

จะเห็นได้ว่า ผลการประเมินสามารถนำไปใช้ได้ ในลักษณะต่างๆ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการ ตัดสินใจในการพัฒนา ปรับปรุงการดำเนินงานหรือสรุปผลการดำเนินงาน ดังนั้นการใช้ผลการ ประเมินจึงต้องคำนึงถึงลักษณะหรือระดับการใช้ว่าจะใช้ในลักษณะใดและเพื่อประโยชน์ด้านใด การใช้ผลการประเมินจึงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยต่างๆที่จะส่งผลต่อการ ใช้ผลการประเมิน (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2545) จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการใช้ผลการประเมิน คุณภาพภายนอก พบว่า มีปัจจัยต่างๆที่ได้จากการสังเคราะห์ที่สามารถส่งผลต่อลักษณะและระดับ การนำผลการประเมินไปใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา โดยสรุปได้ 7 ด้าน คือ 1) ด้านกระบวนการ ประเมิน ได้แก่ กระบวนการประเมินที่ตรงประเด็น และวิธีการประเมินที่มีคุณภาพ 2) ด้านผลการ ประเมิน ได้แก่ ความถูกต้อง ตรงกับความต้องการ และระดับผลการประเมิน 3) ด้านผู้ประเมิน ได้แก่ ความน่าเชื่อถือ ทักษะการสื่อสาร ความตั้งใจและจริงจังต่อการประเมิน และความรู้ ความสามารถในการประเมิน 4) ด้านสภาพแวดล้อม ได้แก่ การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และ เทคโนโลยี 5) ด้านบุคลากร ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินของบุคลากร และการมี ส่วนร่วมในการประเมิน 6) ด้านการบริหารงานของสถานศึกษา ได้แก่ การกระจายอำนาจและ วัฒนธรรมองค์กร 7) ด้านผู้บริหาร ได้แก่ ภูมิหลังทางวิชาการ เจตคติต่อการประเมิน ความต้องการ ใช้สารสนเทศในการประเมิน และการมีส่วนร่วมในการประเมิน (Weiss, 1972; Consin & Leithwood, 1986; Putt and Springer, 1989; Johnson, 1998; Preskill and Caracelli, 2003; ศิริชัย กาญจนวาสี, 2545; ศิริวัฒน์ วรรณาม, 2540; สยาม สุ่มงาม, 2541; สุคนิศา พูลศิริ, 2541; สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชญ์, 2542; เขวลักษณ์ แสงสร้อย, 2542; ดวงใจ กฤษดากร, 2545; สุวิมล ว่องวานิช, 2545; เก็จกนก เอื้อวงศ์, 2546 และวารกรณ์ บุญเจียม, 2546)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่สามารถจำแนกกลุ่มการใช้ผลการประเมิน ภายนอกเชิงความคิดและเชิงปฏิบัติการในระดับที่ต่างกัน และความสอดคล้องของตัวแปรจำแนก กลุ่มระหว่างระดับการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงความคิดกับเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นการศึกษา ทั้งลักษณะและระดับการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ของสถานศึกษาในระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมทั้งวิธีการเตรียมการต่อการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบสอง

จากผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาในครั้งนี้ จะทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะและ ระดับการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้ สถานศึกษามีการใช้ผลการประเมินให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานต่างๆ และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องใน การจัดการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้แล้วยังสามารถทราบถึงตัวแปรสำคัญที่สามารถจำแนกกลุ่มระดับการใช้ผลการประเมินเชิงความคิดและเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาและผู้วางแผนนโยบายที่จะวางแผนในการจัดการศึกษาและดำเนินงานต่างๆภายในสถานศึกษา รวมทั้งวิธีการเตรียมการต่อการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบสองของสถานศึกษาจากการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบแรกไปใช้ ทำให้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอกสำหรับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาปรับปรุงการรายงานผลและข้อเสนอแนะจากการประเมินสำหรับผู้ประเมินภายนอกที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงและตรงตามสภาพของสถานศึกษาซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

คำถามวิจัย

1. มีปัจจัยใดบ้างที่สามารถจำแนกกลุ่มการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงความคิดในระดับที่ต่างกัน
2. มีปัจจัยใดบ้างที่สามารถจำแนกกลุ่มการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงปฏิบัติการในระดับที่ต่างกัน
3. ตัวแปรจำแนกระหว่างระดับการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงความคิดกับเชิงปฏิบัติการมีความสอดคล้องกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สามารถจำแนกกลุ่มการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงความคิดในระดับที่ต่างกัน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่สามารถจำแนกกลุ่มการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงปฏิบัติการในระดับที่ต่างกัน
3. เพื่อศึกษาความสอดคล้องของตัวแปรจำแนกกลุ่มระหว่างระดับการใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงความคิดกับเชิงปฏิบัติการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยในครั้งนี้ เป็นการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะและระดับการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา โดยพิจารณาลักษณะการนำผลการประเมินไปใช้ 2 ลักษณะ คือ 1) การใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงความคิด และ 2) การใช้ผลการประเมินภายนอกเชิงปฏิบัติการ และระดับการนำผลการประเมินไปใช้ ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ การใช้ผลการประเมินภายนอกระดับมาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย นอกจากนี้ยังมีการศึกษาถึงวิธีการเตรียมการต่อการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบสอง

2. ประชากรที่ศึกษา คือ สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ที่ได้รับการประเมินคุณภาพภายนอกจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาในรอบแรกทั่วประเทศ จำนวน 30,010 โรงเรียน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ประกอบด้วย ตัวแปรตาม คือ ลักษณะและระดับการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ และ ตัวแปรอิสระ คือ ปัจจัยที่ส่งผลต่อการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ 7 ด้าน มีลักษณะเป็นตัวแปรแฝง ประกอบด้วย 1) ด้านกระบวนการประเมิน 2) ด้านผลการประเมิน 3) ด้านผู้ประเมิน 4) ด้านสภาพแวดล้อม 5) ด้านบุคลากร 6) ด้านการบริหารงานของสถานศึกษา และ 7) ด้านผู้บริหาร

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ลักษณะการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ หมายถึง วิธีการของการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้จากการรับรองของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาไปใช้ แบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ การใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกในเชิงความคิดและการใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเชิงปฏิบัติการ ตามแนวคิดของ ศิริชัย กาญจนวาสี (2545)

การนำผลการประเมินภายนอกไปใช้ในเชิงความคิด หมายถึง สถานศึกษาใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจต่อสภาพที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการตัดสินใจของผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตัดสินใจการใช้ผลการประเมิน โดยผลของการประเมินไม่ได้นำไปสู่การปฏิบัติโดยตรงแต่มีอิทธิพลที่ส่งผลต่อความคิดการตัดสินใจกับผู้ที่เกี่ยวข้องในการประเมินของสถานศึกษา โดยพิจารณาจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การนำผลการประเมินภายนอกไปใช้ในเชิงปฏิบัติการ หมายถึง สถานศึกษาใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาตนเองด้วยการลงมือปฏิบัติทั้งทางด้านการบริหารงานและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตัดสินใจการใช้ผลการประเมิน ซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านปรัชญา วิสัยทัศน์องค์กร โครงสร้างองค์กร การดำเนินงานและอนาคตของโครงการ/แผนงาน ประกอบด้วยการใช้ผลใน 3 ลักษณะ คือ 1) การใช้ผลเชิงตรวจสอบยืนยัน 2) การใช้ผลเชิงสัญลักษณ์ และ 3) การใช้ผลเชิงปฏิบัติ โดยพิจารณาจากแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

การใช้ผลเชิงตรวจสอบยืนยัน หมายถึง สถานศึกษาใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อยืนยันและสนับสนุนการบริหารองค์กร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ที่กระทำก่อนหน้า โดยเป็นการยืนยันผลการตัดสินใจของสถานศึกษา

การใช้ผลเชิงสัญลักษณ์ หมายถึง สถานศึกษาใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการกำกับ ควบคุมและเป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารองค์กร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

การใช้ผลเชิงปฏิบัติ หมายถึง สถานศึกษาใช้ผลการประเมินคุณภาพภายนอกในการลงมือปฏิบัติการบริหารองค์กร และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ระดับการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ หมายถึง ปริมาณของการนำผลการประเมินภายนอกไปใช้ในเชิงความคิดและเชิงปฏิบัติการ พิจารณาจากผลคะแนนของสถานศึกษาในการตอบแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยจัดกลุ่มตัวอย่างเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มสถานศึกษาที่นำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้ในระดั้มาก ระดับปานกลาง และระดับน้อย

การประเมินคุณภาพภายนอก หมายถึง การประเมินคุณภาพในการจัดการศึกษา โดยการติดตาม การตรวจสอบคุณภาพการดำเนินงานและมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญภายนอกที่ได้รับการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาและไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือสิ่งที่ถูกประเมิน เพื่อมุ่งให้สถานศึกษามีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้นและเป็นไปตามมาตรฐานของหน่วยงานที่กำหนดไว้

ปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะและระดับการประเมินคุณภาพภายนอกเพื่อพัฒนาสถานศึกษา หมายถึง อิทธิพลที่ส่งผลต่อการใช้ผลการประเมินภายนอก ซึ่งอาจเป็นแรงผลักดันหรืออุปสรรคต่อการใช้ผลการประเมินภายนอก ประกอบด้วย 1) ด้านกระบวนการประเมิน 2) ด้านผลการประเมิน 3) ด้านผู้ประเมิน 4) ด้านสภาพแวดล้อม 5) ด้านบุคลากร 6) ด้านการบริหารงานของสถานศึกษา และ 7) ด้านผู้บริหาร

ด้านกระบวนการประเมิน หมายถึง กระบวนการที่ผู้ประเมินภายนอกใช้ในการประเมินคุณภาพภายนอกในสถานศึกษา มีลักษณะที่มีความตรงประเด็นและใช้วิธีการประเมินที่มีคุณภาพ

กระบวนการประเมินที่ตรงประเด็น หมายถึง การกำหนดคำถาม หรือประเด็นสำคัญของการประเมินมีความชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

วิธีการประเมินที่มีคุณภาพ หมายถึง การเลือกใช้วิธีการสำหรับการประเมินที่เหมาะสมและมีความหลากหลายในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านผลการประเมิน หมายถึง ลักษณะของรายงานการประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้รับจากผู้ประเมิน โดยผ่านการรับรองจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาเกี่ยวกับความถูกต้อง ตรงกับความต้องการ และระดับผลการประเมิน

ความถูกต้อง หมายถึง ข้อค้นพบที่ได้จากการประเมิน รวมทั้งข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษามีความเหมาะสม เพียงตรง พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ตรงกับความต้องการ หมายถึง ข้อค้นพบที่ได้จากการประเมินเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ทันเวลาต่อการใช้ผลของสถานศึกษา พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ระดับผลการประเมิน หมายถึง ผลการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาที่ได้รับจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยของผลการประเมินคุณภาพภายนอกที่ได้รับทั้ง 14 มาตรฐานในมาตรฐานด้านผู้เรียน ด้านครู และด้านผู้บริหาร ซึ่งในที่นี้แบ่งระดับผลการประเมินเป็น 2 ระดับ ได้แก่ 1) ผลการประเมินที่ได้มาตรฐาน ประกอบด้วย ผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับดี และ 2) ผลการประเมินที่ไม่ได้มาตรฐาน ประกอบด้วย ผลการประเมินคุณภาพภายนอกระดับพอใช้และระดับควรปรับปรุง

ด้านผู้ประเมิน หมายถึง คุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอก ประกอบด้วย ความน่าเชื่อถือ ทักษะการสื่อสาร ความตั้งใจและจริงจังต่อการประเมิน และความรู้ ความสามารถในการประเมิน

ความน่าเชื่อถือ หมายถึง คุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอกในด้านการไม่มีอคติในการประเมิน มีความเชี่ยวชาญในระเบียบวิธีทางการประเมิน มีจรรยาบรรณ วุฒิการศึกษา ความรู้เกี่ยวกับการประเมิน และประสบการณ์ในการประเมิน พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ทักษะการสื่อสาร หมายถึง คุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอกในด้านความสามารถในการพูดคุยและซักถามเพื่อหาคำตอบ มีมนุษยสัมพันธ์ รวมถึงการรับฟังคำชี้แจงจากสถานศึกษา และมีความสามารถในการอธิบายหรือตอบคำถามให้สถานศึกษาเข้าใจ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ความตั้งใจและจริงจังต่อการประเมิน หมายถึง คุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอกในด้านความมุ่งมั่นต่อการประเมิน โดยสะท้อนผลการประเมินได้อย่างถูกต้อง ชัดเจน และไม่เบี่ยงเบนผลการประเมิน พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ความรู้ความสามารถในการประเมิน หมายถึง คุณลักษณะของผู้ประเมินภายนอกในด้านความรู้และทักษะเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านสภาพแวดล้อม หมายถึง สภาพ สภาวะการณ์ และบริบทของสถานศึกษาเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพภายนอก ประกอบด้วย ด้านการเมือง ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ และด้านเทคโนโลยี

ด้านการเมือง หมายถึง ผู้บริหารหรือผู้ที่มีอำนาจในสถานศึกษามีลักษณะการใช้ผลการประเมินที่ได้รับจากสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษาตามสภาพความเป็น

จริง โดยจัดทำโครงการหรือประเด็นที่คิดว่าจะประสบความสำเร็จ และมีการพัฒนาโครงการที่มีอยู่
อย่างเปิดเผย โดยไม่ปกปิดข้อผิดพลาด ไม่มีการใช้อำนาจในการยุบ ล้มเลิก โครงการเพื่อหลีกเลี่ยง
ข้อมูลที่ก่อให้เกิดทางลบ หรือสร้างเฉพาะภาพพจน์ในทางที่ดีต่อผลการประเมินเพื่อให้สาธารณชน
มีความน่าเชื่อถือ และเบี่ยงเบนความสนใจ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านเศรษฐกิจ หมายถึง สภาพเศรษฐกิจของสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดสรรค่าใช้จ่ายและ
การสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนในด้านงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการนำผลการประเมินไปใช้
พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านสังคม หมายถึง ความพร้อมของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมิน และร่วม
พัฒนาสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการนำผลการประเมินไปใช้ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของ
สถานศึกษา

ด้านเทคโนโลยี หมายถึง การจัดสรรของสถานศึกษาเกี่ยวกับสื่ออุปกรณ์ต่างๆตามความ
เหมาะสมและความเพียงพอ เพื่อสนับสนุนการนำผลการประเมินไปใช้ พิจารณาจากคะแนนตาม
การรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านบุคลากร หมายถึง คุณลักษณะของบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ความรู้ ความเข้าใจ
เกี่ยวกับการประเมิน และการมีส่วนร่วมในการประเมิน

ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินของบุคลากร หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจต่อการ
ประเมินคุณภาพการศึกษาของบุคลากรในสถานศึกษา ได้แก่ ครูและนักวิชาการที่เกี่ยวข้อง พิจารณา
จากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมในการประเมิน หมายถึง บุคลากรในสถานศึกษาร่วมกันคิดวิเคราะห์และวาง
แผนการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการประกันคุณภาพ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านการบริหารงานของสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินงานของสถานศึกษาในการ
ปฏิบัติงาน ได้แก่ การกระจายอำนาจ และวัฒนธรรมองค์กร

การกระจายอำนาจ หมายถึง สถานศึกษามีการกระจายอำนาจการตัดสินใจให้ฝ่าย/หมวด
หรืองานและทีมงานในการดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่หรือภารกิจตามที่ได้รับมอบหมาย
เพื่อสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

วัฒนธรรมองค์กร หมายถึง ลักษณะแบบแผนทางพฤติกรรมของบุคลากรในสถานศึกษาที่
มีความเฉพาะในแต่ละแห่ง เกี่ยวกับแบบแผนการปฏิบัติงาน ค่านิยม ความคิด ความเชื่อและ
ความสัมพันธ์โดยยึดถือจนเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของสถานศึกษา

ด้านผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะของผู้บริหารในสถานศึกษาเกี่ยวกับด้าน
ภูมิหลังทางวิชาการ เจตคติต่อการประเมิน ความต้องการใช้สารสนเทศในการประเมิน และการมี
ส่วนร่วมในการประเมินเพื่อนำผลการประเมินไปใช้

ภูมิหลังทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะพื้นฐานทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการอบรม ประสบการณ์ในการประเมิน ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมิน และภาวะผู้นำ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

เจตคติต่อการประเมินของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อ และท่าทีของผู้บริหารที่แสดงออกต่อการประเมินคุณภาพภายนอก วัตถุประสงค์ทัศนคติของผู้บริหาร พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

ความต้องการใช้สารสนเทศในการประเมินของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความต้องการต่อการนำผลการประเมินไปใช้เพื่อพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของผู้บริหารสถานศึกษา พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมในการประเมินของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง การเข้าไปมีบทบาทหน้าที่ต่อการประเมินของผู้บริหารสถานศึกษา โดยการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการประเมินของสถานศึกษา อย่างเป็นทางการ พิจารณาจากคะแนนตามการรับรู้ของผู้บริหารสถานศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อลักษณะและระดับการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกไปใช้เพื่อพัฒนาสถานศึกษา อีกทั้งเป็นการกระตุ้นให้สถานศึกษามีการใช้ผลการประเมินให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินงานต่างๆ และให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาใช้เป็นแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น
2. ทำให้ทราบถึงตัวแปรสำคัญที่สามารถจำแนกกลุ่มระดับการใช้ผลการประเมินเชิงความคิด และเชิงปฏิบัติการ ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อสถานศึกษาและผู้วางนโยบายที่จะวางแผนในการจัดการศึกษาและดำเนินงานต่างๆภายในสถานศึกษา
3. ทำให้ทราบถึงวิธีการเตรียมการต่อการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสองจากการนำผลการประเมินคุณภาพภายนอกในรอบแรกไปใช้
4. เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอกสำหรับสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาปรับปรุงการรายงานผลและข้อเสนอแนะจากการประเมินสำหรับผู้ประเมินภายนอกที่สามารถนำไปปฏิบัติใช้ได้จริงและตรงตามสภาพของสถานศึกษาซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพสูงสุด